

Aan het College van Burgemeester en Wethouders
Van de gemeente Loon op Zand
Postbus 7
5170 AA Kaatsheuvel

Stichting
Natuurbegravingplaats-
waaromniet.nl
Postbus 23130
3001 KC Rotterdam
KvK 62038419

Rotterdam, 26 mei 2015

Betreft: inspraakreactie voorontwerp bestemmingsplan natuurbegravingplaats Huis ter Heide

Geacht College,

Door deze en derhalve tijdig maken wij, de Stichting Natuurbegravingplaats-waaromniet.nl, hierna te noemen 'de Stichting' onze inspraakreactie kenbaar met betrekking tot het voorontwerp Bestemmingsplan Natuurbegravingplaats Huis Ter Heide, zoals dat sedert 16 april 2015 ter inzage ligt.

'Natuurbegraven' wordt gepresenteerd als natuur- en milieuvriendelijk, als echt iets voor natuurliefhebbers, als mogelijkheid voor mensen die eeuwigdurende grafrust wensen in de schoonheid van de natuur én als verdienmodel voor natuurgebieden.

Stichting Natuurbegravingplaats-waaromniet.nl plaatst serieuze kanttekeningen bij deze claims. 'Natuurbegraven' verstoort de natuur, vervuult de bodem, vraagt om eeuwigdurend onderhoud en is verliesgevend.

Onze zorgen en vragen in het kort

- De diepte van de graven: wij zien een spanningsveld tussen de (gewenste) gemiddeld hoogste grondwaterstand in verband met het voorkomen van verdroging en de gewenste diepte van de graven in verband met het voorkómen van verstering van de grafrust door gravende dieren, beperking van het vrijkomen van schadelijke stoffen en het voorkómen van stormschade.

- Het aantal graven per hectare: voor voedselarme gebieden geldt het advies om substantieel minder dan 80 graven per hectare aan te leggen, om te grote vervuiling van de bodem te voorkomen. Strookt dit met de plannen in Huis ter Heide?
- Het bewaken van de beloofde 'eeuwigduurende grafrust': wie neemt daarvoor de 'eeuwigduurende' verantwoordelijkheid, ook als het gehoopte verdienmodel niet blijkt te werken?
- De vermeende winstgevendheid: de aanname dat er marktaandeel van 5% mogelijk is, is nergens op gebaseerd. We zien in Nederland en zeker in Brabant een wildgroei van 'natuurbegravingplaatsen' en een achterblijvende vraag.
- Heeft de gemeente beleid ontwikkeld op 'natuurbegravingplaatsen'? Is er een distributieplanologisch onderzoek gevraagd?

Hieronder werken we deze zorgen verder uit.

In de verwachting u hiermee van dienst te zijn,

met hoogachting,

Th. Sandberg

Secretaris

Effect op natuurwaarden

Broedseizoen

Begravenissen tijdens het broedseizoen (15 maart tot 15 juli) kunnen broedende vogels en nestelende zoogdieren verstoren. Alterra stelt in dit verband dat het wenselijk is dat men zich bij 'natuurbegraven' confirmeert aan de gedragscodes voor bos- en natuurbeheer (www.natuurbeheer.nu). Concreet betekent dit: geen begravenissen tijdens het broedseizoen. In de praktijk zal dat natuurlijk wél gebeuren. De belangen van de natuur staan dan niet voorop, wat een 'natuurbegravingplaats' tot een gewone begravingplaats maakt.

Bodem

Bij iedere begraving betreden honderden voeten de bosgrond met als gevolg bodemverdichting en slijtage. Ook het gebruik van graafmachientjes zal ook zorgen voor verdichting van de bodem.

Effect op het milieu

Vervuiling van de bodem

Alterra stelt het rapport 'Terug naar de natuur' dat met het begraven van mensen 'gebiedsvreemd materiaal' in de bodem wordt gebracht. 'Dit [natuurbegraven] is echter minder natuurlijk dan beoogd, aangezien het gaat om een inbreng van gebiedsvreemd 'materiaal'.' Stoffelijke overschotten bevatten van nature diverse chemische stoffen. Alterra geeft in haar rapport vanaf pagina 37 een overzicht. Ook komt het voor dat stoffelijke overschotten protheses, pacemakers, amalgamen en resten van medicijnen bevatten.

Lucas Reijnders (Yarden, 2004): 'Een stoffelijk overschot bevat onder andere amalgamen in het gebit, cadmium in de nieren, lood in de botten, kwik in het lichaamsvet, kunststoffen, protheses, conserveringsmiddelen. De mens staat aan het eind van de voedselketen en we gaan niet zo zorgvuldig om met bestrijdingsmiddelen, dioxines en brandvertragers. Een mens is in feite 'een wandelend vuilnisvat', aldus Lucas Reijnders, voormalig hoogleraar milieukunde aan de Universiteit Amsterdam.

Hoe groot de eventuele belasting wordt, hangt natuurlijk ook af van de dichtheid van de graven. Er is nog niet veel bekend over mogelijke effecten. Alterra adviseert op pag. 11 van haar rapport om de graven in ieder geval 'diep' te maken, ten einde het risico op het vrijkomen van schadelijke stoffen te minimaliseren. Diepe graven zijn ook om andere redenen gewenst, zie onder 'verstoring grafrust'. Hoe diep worden de graven op Huis ter Heide?

Ook het aantal graven per hectare is in dit verband relevant. Alterra: 'In de in dit rapport beschreven verkenning is uitgegaan van de aanname dat sprake is van een toelaatbare dichtheid [van graven] wanneer daarmee minder dan 5% van het oppervlak van het terrein

wordt verstoord.' Alterra komt uit op een toelaatbaar maximum van gemiddeld 80 graven per hectare. Voor voedselarme of matig voedselrijke bossen en natuurtypen (zoals rond Huis ter Heide) komt men uit op 'substantieel minder dan 80' graven per hectare. Hoeveel graven per hectare staan gepland in Huis ter Heide?

Transponders

De positie van de graven in Huis ter Heide wordt met gps-coördinaten vastgelegd. Op andere plekken werkt Natuurbegraven Nederland BV met transponders die mee het graf ingaan. Alterra heeft geen onderzoek gedaan naar de gevolgen van het plaatsen van zulke transponders in de graven. Transponders die bij kabels in de grond worden gebruikt, worden meegenomen in het onderhoud van het kabelnetwerk. In 'natuurgraven' blijven ze met alle gifstoffen in de grond liggen en kunnen vroeg of laat kapot gaan door slijtage, boomwortels of gravende dieren. Bestaat de mogelijkheid dat deze transponders in Huis ter Heide worden gebruikt? Dan is eerst gedegen onderzoek nodig, aangezien de graven 'eeuwigdurend' blijven liggen.

Effect op water

In het Voorontwerp wordt gerefereerd aan het Waterbeheerplan 2010 – 2015. De gemeente moet natuurlijk rekening houden met het ontwerp Waterbeheerplan van het Waterschap Brabantse Delta 2016 – 2021. Daarin krijgt de aanpak van verdroging van het gebied een hoge prioriteit. Verhoging van de grondwaterstand heeft direct effect op de maximale diepte van de graven.

Daarnaast is de vraag hoe groot het risico is dat er te veel lijksappen in het oppervlaktewater terecht komen. Hierop is geen controle. Per locatie kunnen er grote verschillen zijn voor wat betreft de (lange termijn) effecten op ons drinkwater. Op een gemeentelijke begraafplaats is alles in dit opzicht keurig onder controle en beschikt men zo nodig over drainage en waterzuivering. Natuurbegravingplaatsen beschikken hier natuurlijk niet over.

Verstoring van de grafcrust

Gravende dieren

In het Voorontwerp wordt ingegaan op de mogelijk verstoring van dieren door het aanleggen van graven. Maar omgekeerd kunnen dieren ook de graven verstoren. In elk natuurgebied wonen dieren die goed en diep kunnen graven. Denk aan konijnen, vossen en dassen. Honden kunnen er trouwens ook wat van. Het scenario van een hond of vos die het – gedreven door zijn neus – op een graven zet bij een vers gedolven graf lijkt niet denkbeeldig. Vossen zijn aaseters, ze begraven hun buit als ze genoeg te eten hebben om de resten later op te eten. Ze zijn slim en ontdekken op enig moment dat er in een vers gegraven ‘natuurgraf’ iets te eten ligt.

Volgens de Wet op de Lijkbezorging moet de afstand tussen kistbodem en de gemiddeld hoogste grondwaterstand minimaal 30 cm bedragen. De grondlaag bovenop de kist moet minimaal 65 cm zijn. Bij een kisthoogte van 40 cm moet een graf dus minimaal 105 cm diep zijn en moet het grondwater op minimaal 1,35 meter zitten. Bij dubbele graven moet het graf nog eens 70 cm dieper worden (40 cm kist plus 30 cm grond tussen beide kisten). Dit zijn echter minimumdieptes. Alterra adviseert: ‘In terreinen waar vossen, wilde zwijnen en loslopende honden kunnen voorkomen, is het – om grafverstoring te voorkomen – raadzaam dieper te begraven.’ Alterra adviseert om er voor te zorgen dat het stoffelijk overschot dieper dan een meter komt te liggen. Omdat veldgegevens hierover ontbreken, geldt Alterra’s credo: hoe dieper hoe beter.’ Alterra adviseert om loslopende honden sowieso niet (meer) toe te staan.

Zoogdierdeskundigen adviseren om voor gebieden waar de das voorkomt (zoals in Huis ter Heide) te zorgen voor een minimale hoeveelheid grond boven kist of lijkwade van 1.20 meter, wat neerkomt op een grafdiepte van minimaal 1.60 meter. Zij adviseren om bovendien een degelijke kist te gebruiken met daarboven extra stevige planken die aan alle zijden van de kist 50 cm uitsteken.

Ook mensen kunnen graven. Het voorkómen van vernielingen aan graven is op een ‘natuurbegravingplaats’ zonder hek en zonder toezicht veel lastiger dan op een reguliere begravingplaats.

Grafboom

Ook is het de vraag wat er gebeurt als een ‘grafboom’, geplant op een graf als symbool voor de ‘terugkeer naar de natuur’, omwaait. Het is goed denkbaar dat het onderliggende graf dan door de wortels wordt ‘gelicht’.

Natuurbegraven Nederland BV belooft op [haar website](#) (faq 27) dat bij het positioneren van een natuurgraf rekening wordt gehouden met de wortelstructuur van een begravingboom, waardoor geen grote wortels in een natuurgraf komen en omgewaaide bomen geen graven kunnen blootleggen. Deze firma is blijkbaar in staat boomwortels opdracht te geven niet dik te worden als er voedselrijke materie, een stoffelijk overschot bijvoorbeeld, in de grond zit.

Huis ter Heide

In het voorontwerp van Natuurmonumenten voor Huis ter Heide komt de vos niet voor. Zijn aaseterende zoogdieren op deze locatie niet meer welkom? Krijgt elk graf een beschermingsplaat tegen gravende zoogdieren? Schiet men straks elke gravende vos af? Waarom wordt dit niet eerst grondig onderzocht en behoudt ook de vos, een belangrijke schakel in de natuur, ruimte?

Hoe diep worden de graven op Huis ter Heide? Hoe diep kunnen ze maximaal zijn met het oog op de (gewenste) grondwaterstand? Op pagina 37 van het Voorontwerp staat dat er alleen begraven gaat worden op plekken met een GHG van 1,45 meter of dieper. Dit betekent dus dat er zeer ondiep zal worden begraven (zie hiervoor de eerdere berekening). Weliswaar voldoet men daarmee aan het Besluit op de Lijkbezorging, maar het is veel ondieper dan Alterra en zoogdierdeskundigen adviseren. Wie gaat de 'eeuwig durende' controle uitvoeren die nodig is om de 'eeuwig durende grafrust' te garanderen? Is dit meegenomen in de begroting? Of komen er straks hekken, zoals in Engeland? Daar zijn intussen veel 'natuurbegravingplaatsen' voorzien van hoge hekken. Alleen (familie van) eigenaren van een grafrecht kunnen er met een creditcard nog op. Welk effect heeft dat op de belevingswaarde van het betreffende 'natuurgebied'?

Gedegen onderzoek naar de eventuele schadelijke aspecten bij de door de eigenaar aangevraagde aantallen en de diepte waarop begraven wordt in combinatie met de grondsoort, grondwaterstand e.d. is naar ons inzicht noodzakelijk.

Verdienmodel?

Natuurbegraven is circa tien jaar geleden in Limburg ontstaan omdat een boseigenaar ontdekte dat op een deel van zijn terrein de bestemming begravingplaats rustte. Het is vervolgens opgepakt door twee projectontwikkelaars uit Brabant die Natuurbegraven Nederland B.V. hebben opgericht. Deze vennootschap heeft tot dusver één natuurbegravingplaats in exploitatie en wel Heidepol bij Arnhem/Ede. Ondanks een zeer forse marketinginspanning (met behulp o.a. van het Communicatiebureau de Issuemakers) is men daar niet verder gekomen dan naar schatting 65 begravingen per jaar (eigen telling). 'Natuurbegraven' wordt stevast gepresenteerd als een succes dat in een behoefte voorziet. Daaraan mag worden getwijfeld. Behalve Heidepol zijn er nog enige natuurbegravingplaatsen in gebruik die echter vrijwel allemaal niet verder komen dan hooguit een tiental begravingen per jaar. Ook wachten sommige initiatieven nog op de eerste begraving. Enkele adviesbureaus zien er brood in om de initiatieven fors te stimuleren. Vrijwel nergens is men er in geslaagd een serieus verdienmodel neer te zetten. Het aantal initiatieven is intussen tot ruim 65 gestegen (www.natuurbegravingplaats-waaromniet.nl). Mislukkingen liggen voor de hand. De natuurbegravingplaatsen waarvan jaarstukken zijn gedeponneerd tonen nogal eens een toenemend negatief eigen vermogen.

De claim dat 'natuurbegraven' een potentieel marktaandeel van 5% heeft, is nergens op gebaseerd. Begrafenissen zijn steeds minder populair. Cremeren stijgt al jaren in populariteit. Inmiddels kiest al 61% van de Nederlanders voor cremeren. Naar verwachting loopt dit percentage de komende tien jaar verder op naar 75%. De stijging in het aantal 'natuurbegrafenissen' is minimaal. Het marktaandeel is de laatste jaren gestegen van 0,05% naar 0,15%. In 2013 waren er circa 200 'natuurbegrafenissen' in Nederland tegen 141.000 crematies en begrafenissen elders (eigen telling cijfers KvK).

Het slechtste maar ook meest waarschijnlijke scenario is dan ook dat vele initiatieven na verloop van tijd zullen (moeten) worden opgegeven met achterlating van een rouwrand om het betreffende gebied.

Specifieke punten die de gemeente kan meenemen in haar afweging

Recreatie

Denkt de gemeente echt dat een 'natuurbegraafplaats' zal bijdragen aan de versterking van de identiteit van Loon op Zand als recreatieve gemeente, zoals wordt gesteld op pagina 27 van het Voorontwerp? Voorziet men een nieuwe recreatieve bedrijfstak? Gezellig een dagje uit op de begraafplaats? Of hoopt men op een grote toeloop van begrafenisgasten? Het lijkt waarschijnlijker dat recreanten deze plek zullen mijden.

Onomkeerbaar

Is het wenselijk om van schaarse natuurgebieden begraafplaatsen te maken omdat burgers dat zo'n romantisch idee vinden en omdat bedrijven er brood in zien? Het is een onomkeerbare wijziging van de bestemming van een natuurgebied in een begraafplaats.

Concurrentie voor reguliere begraafplaatsen

Gemeenten zijn verplicht algemene begraafplaatsen aan te bieden en te onderhouden. Het aantal begrafenissen loopt intussen gestaag terug. Veel gemeenten lijden dan ook verlies op deze publieke voorziening. Door nieuwe commerciële begraafplaatsen toe te staan, wordt de spoeling nog dunner. De gemeentelijke exploitatietekorten zullen daardoor verder oplopen. De gemeenschap draait uiteindelijk op voor deze tekorten en financiert daarmee indirect de bedrijven die 'natuurbegraven' aanbieden.

Parkbegraafplaats

Als er inderdaad behoefte blijkt te zijn aan natuurlijke vormen van begraven, kunt u als gemeente overwegen om 'natuurbegraven' in te passen binnen uw huidige begraafplaatsen en zogeheten parkbegraafplaatsen aan te leggen. Het begraven van de doden blijft dan een zaak van de gemeenschap en wordt geen handelswaar. En niet alleen de onkosten, maar ook de inkomsten blijven dan binnen de gemeenschap.

Eeuwigdurende beheer

Het is onduidelijk hoe het zit met het beheer van 'natuurbegraafplaatsen'. In veel gevallen is

enerzijds de belofte dat men 'eeuwige grafcrust' krijgt en anderzijds dat het gebied wordt 'teruggegeven aan de natuur'. Omdat het gaat om de laatste rustplaats van mensen, zal er gedurende lange tijd toezicht en beheer nodig zijn. Wie is daarvoor verantwoordelijk? Het bedrijf dat de grafrechten verkoopt? De eigenaar van het gebied? Of de gemeente, als deze partijen verstek laten gaan? En wie draait er voor de kosten op als een eigenaar failliet gaat en het terrein onverkoopbaar blijkt? Wat gaat de gemeenschap doen als de eigenaar vraagt om uitbreiding van de 'natuurbegraafplaats' om de kosten te kunnen blijven dragen?

Overheidscontrole

Is het verstandig om de overheidscontrole op het begraven van mensen los te laten?

Beleid ontwikkelen

Heeft de gemeente beleid ontwikkeld op 'natuurbegraven'? Wat doet de gemeente bijvoorbeeld als er meer aanvragen binnenkomen om een 'natuurbegraafplaats' te starten? Dit is al gebeurd in de gemeente Aa en Hunze. Dat leidt tot een enorm overaanbod van 'natuurgraven', tot meerdere slecht renderende 'natuurbegraafplaatsen' en dus van het onnodig 'aansnijden' van natuurgebieden. Wij adviseren de gemeente om eerst beleid te formuleren en een distributieplanologisch onderzoek te eisen van de initiatiefnemers.

Samenwerking Natuurmonumenten met Natuurbegraven Nederland B.V.

Natuurmonumenten is een zwaar gesubsidieerde vereniging. Blijkens het jaarverslag 2013 ontving zij in dat jaar meer dan € 50 miljoen subsidie. Dat is meer dan de helft van het inkomen van de vereniging. Zij begeeft zich desondanks op het pad van het ondernemen. Hoewel zij als aanbestedende dienst in de zin van de Aanbestedingswet 2012 moet worden beschouwd heeft zij geen aanbesteding uitgeschreven voor de exploitatie van de 10 tot 15 begraafplaatsen die zij beoogt op te richten. Door exclusief met Natuurbegraven Nederland BV in zee te gaan geeft zij deze vennootschap een machtspositie die ten koste gaat van andere particuliere ondernemingen. Er is sprake van verboden staatssteun en het schenden van de verplichtingen uit de Aanbestedingswet 2012. De gemeente Loon op Zand mag dat niet faciliteren en loopt het risico aansprakelijk te zijn wegens medewerking aan deze onrechtmatige samenwerking.

Bronnen

- Krabben, A. *Natuurlijke uitvaart is een illusie*. Interview met Lucas Reijnders, Yarden. 2004
- Molenaar, J.G. de. *Terug naar de natuur*. Alterra-rapport nr. 1789. 2009
- *Voorontwerp bestemmingsplan Natuurbegraafplaats Huis ter Heide*, gemeente Loon op Zand, 2015.
- www.natuurbegraafplaats-waaromniet.nl